

Jaunas Kosmosa bioloģijas un medicīnas ekspozīcijas iekārtošana Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejā

Edīte Bērziņa

Laikaposmā pēc 2007. gada, kad muzejs svinēja 50 gadu pastāvēšanas jubileju valsts muzeja statusā, esošās ekspozīcijas ir papildinātas ar jauniem eksponātiem un atraktīviem elementiem, taču visnozīmīgākās pārmaiņas skāra Kosmosa bioloģijas un medicīnas ekspozīciju.

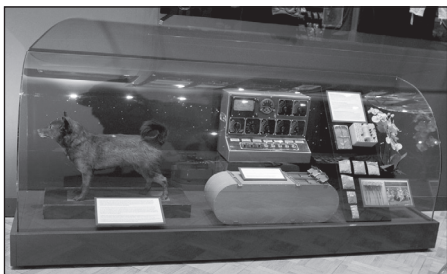
Pirmā šai tematikai veltītā ekspozīcija muzejā tika iekārtota pēc PSRS ZA akadēmiķa fiziologa Vasilija Parina (1903–1971) ierosinājuma 1971. gadā. Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzeja darbiniekiem izveidojās kontakti ar zinātniskās pētniecības institūtiem un iestādēm, kas bija iesaistītas kosmosa apgūšanas programmās, un laika gaitā tematiskā kolekcija papildinājās ar oriģināliem eksponātiem, piemēram, suņa Černuškas, kas lidoja kosmosā 1961. gada 9. martā, izbāzni, kosmisko kuģu "Vostok" nolaišanās aparāta katapultējamā krēsla tehnoloģisko dublikātu, kosmonautu profilaktiskajiem slodzes tērpiem u. c. materiāliem.

1976. gadā ekspozīcija tika pilnveidota un ievērojami paplašināta. Tās māksliniecisko noformējumu veidoja savulaik atzīti un pieredzējuši mākslinieki interjeristi Dace un Visvaldis Kokini. Muzeja apmeklētāji šo ekspozīciju vērtēja kā vienu no interesantākajām muzejā.

Arī kosmonauti un kosmosa apgūšanas programmās iesaistītie zinātnieki, viesojoties muzejā, atzinīgi novērtēja šo ekspozīciju. Vienlaikus jāatzīst, ka ekspozīcija bija pārblīveta ar specifisku, lielākajai apmeklētāju daļai grūti uztveramu informāciju. 20. gs 80. gados ekspozīcija tika papildināta ar jauniem eksponātiem (arī ar Tallinā ražoto kosmonautu pārtiku), bet 90. gados ģeopolitisko pārmaiņu rezultāta sadarbība ar Krievijas kosmosa izpētes institūcijām tika pārtraukta. Ekspozīcija fiziski un morāli novecoja.

2005. gadā, izstrādājot muzeja attīstības stratēģiju, tajā tika paredzēta Kosmosa bioloģijas un medicīnas ekspozīcijas atjaunošana. Muzeja Komunikāciju un izdevumu nodaļas galvenais speciālists Artis Ērglis nodibināja kontaktus ar Memo-

Jaunas Kosmosa bioloģijas un medicīnas ekspozīcijas iekārtošana



riālo Kosmonautikas muzeju Maskavā un Krievijas Zinātņu akadēmijas Medicīnas un bioloģijas problēmu institūtu.

Tika apzināti Latvijas zinātnieki, kas bija iesaistīti kosmosa programmu īstenošanā. Pēc akadēmiķa Jaņa Stradiņa ieteikuma muzeja darbinieki sazinājās ar Latvijas Valsts Koksnes ķīmijas institūta darbiniekiem – Polimēru nodaļas vadītāju *Dr. hab. chem.* Ulđi Stirnu un zinātnisko līdzstrādnieci Andu Alksni, kuri radīja modeli pirmajam ķīmijas eksperimentam kosmosā mikrogravitācijas apstākļos, kā arī izstrādāja jaunus termoizolācijas materiālus. Latvijas Zinātņu akadēmijas akadēmiķis, Neorganiskās Ķīmijas institūta laboratorijas vadītājs profesors Tālis Millers ekspozīcijas papildināšanai nodeva termoizolējošos pārklājumu materiālus – nanopulverus. Muzejam noderīgu informāciju sniedza arī *Dr. med.* Zigrīda Lutere, kura bija pētījusi jonizējošās radiācijas ietekmi uz dzīvīgas organismiem, un *Dr. med.* Aleksejs Tatarinovs, kas Maskavas Kosmosa Bioloģijas institūtā veica eksperimentālas sistēmas ultraskaņas testēšanu.

Ekspozīcijā izstādīts arī baltvācu izcelsmes, Jelgavā dzimušā zinātnieka Edgara Andersona vadībā izstrādātais asins analizators "Reflatrons". Aparātu, ar ko dažu minūšu laikā var iegūt asins analīžu rezultātus, Edgars Andersons nodeva muzejam 2006. gadā muzeja apmeklējuma laikā.

Jaunas ekspozīcijas izveidošana vairāku iemeslu dēļ, arī ekonomisko, norisa ļoti ātri. 2009. gada vasaras beigās tika izveidota darba grupa un 2009. gada rudenī muzeja Zinātniskā padome apstiprināja jaunās ekspozīcijas struktūrplānu. Darba grupā strādāja muzeja galvenie speciālisti Mārtiņš Vesperis, Artis Ērglis, Juris Kibermanis, Ilze Dobeļe, Oļegs Lobitovs (anotāciju tulkojumi krievu valodā) un Jannīna Danusēviča (redaktore), Komunikāciju un izdevumu nodaļas vadītāja Lienīte Šarkūna un nodaļas speciālisti Lauris Pavilons, Kārlis Streips (anotāciju tulkojumi angļu valodā) un Uģis Briedis. Projekta īstenošanai tika izmantoti muzejam piešķirtie valsts budžeta līdzekļi, Latvijas Valsts Kultūrkapitāla fonda projektu konkursā iegūtie līdzekļi, muzeja apmeklētāju ziedojumi un 2009. gadā nodibinātās Medicīnas muzeja atbalsta fonda biedrības līdzekļi.

Ekspozīciju veido šādas sadaļas: kosmonautikas un kosmosa bioloģijas un medicīnas pirmsākumi, eksperimenti ar augiem un dzīvniekiem, pirmie pilotējamie lidojumi un kosmonautu sagatavošana, fiziskās pārslodzes, radiācijas un ilgstoša bezsvara stāvokļa ietekme uz cilvēka organismu un šo problēmu risinājumi, kosmonautu uzturs, starptautiskā sadarbība kosmosa apgūšanā un Latvijas zinātnieku ieguldījums. Informācija par eksponātiem sniegta latviešu, angļu un krievu valodā.

Ekspozīcijas māksliniecisko noformējumu īstenoja SIA "Trīs muskatrieksti" mākslinieces Ievas Lapiņas vadībā. Šī mākslinieku grupa ir veiksmīgi īstenojusi vairākus nozīmīgus ekspozīciju iekārtošanas projektus Latvijas muzejos. Ekspozīcijas mākslinieciskā noformējuma koncepcija paredzēja radīt kosmiskās stacijas noskaņu un uzsvērt nozīmīgākos eksponātus, kā arī izmantot audiovizuālos materiālus un iespējas gūt papildu informāciju ar skārienjutīgā datora palīdzību.

Jaunas Kosmosa bioloģijas un medicīnas ekspozīcijas iekārtošana

Jauno ekspozīciju atklāja 2010. gada 12. aprīlī. Tā piesaistīja mediju uzmanību un guva apmeklētāju atzinīgu vērtējumu.

Ekspozīcijas veidošanas procesā nodibinātie kontakti ļaus turpināt tematiskās kolekcijas un ekspozīcijas papildināšanu ar jauniem eksponātiem.

Edīte Bērziņa,

Paula Stradiņa Medicīnas vēstures muzejs